

каби муҳим давлат-ҳуқуқий атегория ҳамдатушунчалар бугунги кун воқеликлари асосида таҳлил этилган.

Дарсликнинг ютуқлари сирасига унда давлат-ҳуқуқий ҳодисалар мамлакатимизда кечаётган туб ислохотлар билан боғлиқ ҳолда талқин этилганлиги, дарсликнинг юқори илмий савияда ёзилганлиги, мавзуларнинг чуқур таҳлил этилганлиги, баён этилган фикрлар тасдиғи сифатида турли амалий мисоллар келтирилганлиги, давлат ва ҳуқуқ назарияси масалалари бўйича классик манбаларга мурожаат этилганлиги, кўп нуфузли илмий манбалардан қизиқарли ҳаволалар илмий муомалага киритилганлиги, айрим масалаларюзасидан қўшимча материаллар берилганлиги, энг муҳими, дарсликнинг лотин алифбосига асосланган ўзбек тилида, фақат муаллифга хос бир равон ва лўнда тилда ёзилганлиги, шунингдек, бошқа дарсликларда учрамайдиган махсус бобнинг давлат ва ҳуқуқ назариясининг долзарб муаммолари ва миллий ҳуқуқшуносликнинг устувор вазифаларига бағишланганлиги каби ижобий жиҳатларини киритиш мумкин.

Хулоса сифатида шуни қайд қилиш лозимки, мазкур дарсликнинг замонавий талабларга тўла жавоб беришини ва унга бўлган эҳтиёжнинг юқорилигини эътиборга олиб, дарсликни мамлакатимизда сўнгги йилларда давлат ва жамият ҳаётининг турли соҳаларида, хусусан, ҳуқуқий соҳада олиб борилаётган туб ислохотлар мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб, муайян янги маълумотлар билан бойитилган ҳолда қайта ва кўп ададда нашр этиш мақсадга мувофиқ.

ТДЮУ “Давлат ва ҳуқуқ назарияси ва тарихи” кафедраси профессори, юридик фанлар доктори М.А.Ахмедшаева

М.К.Нажимов,

ТДЮУ “Давлат ва ҳуқуқ назарияси ва тарихи” кафедраси профессори

Ш.А.Сайдуллаев,

ТДЮУ “Давлат ва ҳуқуқ назарияси ва тарихи” кафедраси мудири

ЗАМОНАВИЙ ЯНГИ АВЛОД ЮРИДИК АДАБИЁТЛАРИНИ ЯРАТИШ МУКАММАЛ ЮРИДИК КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШДА МУҲИМ ОМИЛ

(Х.Т. Маматовнинг “Конституциявий ҳуқуқ” дарслигига (– Тошкент: “Yurist-media” markazi, 2018. – 528 б.) тақриз)

Юридик фанлар тизимида конституциявий ҳуқуқ ўзига хос ўрин тутати. Конституциявий ҳуқуқ миллий ҳуқуқ тизимида ҳуқуқнинг етакчи тармоғидир, негаки энг олий юридик кучга эга бўлган Конституция унинг асосий манбаи бўлиб хизмат қилади. Ҳуқуқий давлатда қонун якка ҳокимликка, вазифасини суиистеъмо қилишларига йўл бермайди, фуқароларнинг ҳуқуқларини, кадр-қиммати, эркинлиги шаънини ҳимоя қилади, ижтимоий адолат таъминланишини ўз зиммасига олади. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси мамлакатни демократик йўлдан ривожлантиришнинг ҳуқуқий кафолати ҳисобланганлиги учун ҳам конституциявий ҳуқуқ фани ўзининг нақадар долзарб аҳамиятга эга эканлигини асослайди. Шунинг учун ҳам Конституциявий ҳуқуқ бўйича ўқув адабиётлар, хусусан, дарсликлар, ўқув қўлланмаларни тайёрлаш ҳуқуқшунослик фани вакиллари зиммасига улкан маъсулият юклайди. Зеро, Конституциявий ҳуқуқни муайян маънода соҳа *юридик фанларининг алифбоси*, деб ҳисоблаш асло муболаға бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 13 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги фаолиятини янада такомиллаштиришга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ–3666-сон қарорида ҳам ҳуқуқий фанлар бўйича янги авлод адабиётларини тайёрлаш масаласи долзарб аҳамиятга молик эканлиги таъкидланган.

Янги авлод адабиётларини яратиш долзарблигини инobatга олган ҳолда юридик фанлари доктори, профессор Х.Т. Маматов муаллифлигидаги Конституциявий ҳуқуқ дарслиги замонавий талаблар ва янги инновацион ёндашувлар асосида ҳамда замонавий педагогик технологияларни қўллаган ҳолда тайёрланган.

Мазкур дарслик конституциявий ҳуқуққа оид ҳозирги замон илмий концепцияларини инobatга олган ҳолда яратилган. Дарслиқда Ўзбекистонда сўнгги йилларда амалга оширилаётган конституциявий-ҳуқуқий ислохотлар, давлат қурилиши ҳамда суд-ҳуқуқ соҳасидаги демократик ўзгаришлар ўз ифодасини топган.

Дарслик олий юридик таълим муассасаларининг бакалавриат йўналиши талабаларига ҳамда Конституциявий ҳуқуқ оид масалаларига қизиқувчи китобхонларнинг кенг доирасига мўлжалланган. Шунингдек, ушбу дарслик юридик олий ўқув юртларининг ўқитувчилари, докторант ва мустақил изланувчилари, магистратура талабалари учун ҳам катта қизиқиш уйғотиши мумкин.

Дарслик 528 бетдан иборат бўлиб, ҳуқуқшунослик учун муҳим аҳамиятга эга бўлган Ўзбекистон

Республикаси конституциявий ҳуқуқнинг умумий тавсифи, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Ўзбекистон Республикасининг конституциявий тузуми асослари, инсон ва фуқароларнинг асосий конституциявий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари, Ўзбекистон Республикасида жамият ва шахс муносабатларининг конституциявий асослари, фуқаролик жамиятининг конституциявий асоси, фуқаролик жамиятининг таркибий тузилиши, Ўзбекистон Республикасининг давлат ва муъмурий-ҳудудий тузилиши, Қорақолпоғистон Республикасининг конституциявий ҳолати, Ўзбекистон Республикасида давлат ҳокимиятини ташкил этишнинг конституциявий асослари, Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси, Ўзбекистон Республикаси Президенти, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, маҳаллий давлат ҳокимиятининг конституциявий асослари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, суд ҳокимияти, прокуратура, молия ва кредит, мудофаа ва хавфсизликнинг конституциявий асослари каби энг муҳим жиҳатларни қамраб олувчи ўн етти бобда изчиллик билан сермазмун ифода этилганлиги дарсликнинг салмоғини ҳамда сифат даражасини юқори баҳолашга замин яратган.

Муаллиф томонидан тайёрланган Конституциявий ҳуқуқ дарслиги талабаларга самарали ва инновацион усулда дарс беришга йўналтирилган куйидаги қатор жиҳатлари билан ажралиб туради:

биринчидан, дарслик мустақил Ўзбекистон Республикасининг конституциявий тузуми асослари ва уларнинг моҳиятини тушуниш масаласини ҳозирги кун, хусусан, ижтимоий иқтисодий, сиёсий-маънавий воқеликлари ҳамда ҳозирги замон, айниқса, конституциявий тартибга солиш амалиёти воқеликлари билан таққослаш орқали таҳлил этишга қаратилган;

иккинчидан, Ўзбекистон Республикасида жамият ва шахс муносабатларининг конституциявий асослари, фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг асосий элементлари муайян тизим асосида кўрсатиб ўтилган. Ушбу ҳолат талабаларни бир мунча мураккаб бўлган мазкур юридик фани самарали ўзлаштиришларига қулайлик туғдиради. Муаллиф томонидан мавзуларнинг муайян тадрижий боғлиқликда ёритилганлиги эса талабаларнинг тизимли билимларга эга бўлишига хизмат қилади;

учинчидан, ҳар бир мавзудан кейин муаллиф томонидан мухтасар хулоса тақдим этилганлиги, мавзуга оид жадвалларнинг ишлаб чиқилганлиги, дарслик доирасидаги тегишли юридик атамаларга қисқа ва тушунарли таърифлардан фойдаланилганлиги дарсликни юқори баҳолашга хизмат қилади. Шунингдек, дарслик матни раво ва тушуналиши осон тилда баён этилган;

тўртинчидан, Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти органларининг ваколат ва мажбуриятлари, уларнинг таркибий тузилиши ислохотлар натижасида узлуксиз ўзгариб бораётган бир пайтда, нафақат энг сўнгги ўзгаришларни ўзига сингдириши, балки ижтимоий воқеликка мос илмий-назарий хулосалар ва тавсиялар ишлаб чиқишни тақозо этишини инобатга олинганда, мазкур дарслик ҳозирги замон руҳи ва шиддатига мувофиқ тарзда талабаларга конституциявий ҳуқуқ ўқув курсини чуқур ўзлаштиришларида энг янги манбалардан бири сифатида тақдим этилиши мумкин.

Шунингдек, дарсликда конституциявий ҳуқуқнинг юридик фанлар тизимида тутган ўрни, давлат суверенитети, халқ ҳокимиятчилиги, конституция ва қонуннинг устунлиги, ташқи сиёсат, фуқаролик, шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар, сиёсий ҳуқуқлар, иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқлар, фуқароларнинг бурчлари, жамиятнинг иқтисодий негизлари, жамоат бирлашмалари, оммавий ахборот воситалари, Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий тузилиши, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Ўзбекистон Республикасининг Президенти ҳамда бошқа давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг конституциявий мақоми ва жамият ҳаётида тутган ҳуқуқий ўрнига алоҳида эътибор қаратганлиги муҳим аҳамият касб этган;

Мазкур дарслик ҳуқуқшунос кадрлар учун ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Хусусан, Ўзбекистонда фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий давлат қуриш шароитида жамият, давлат бошқарув ҳуқуқидан самарали фойдаланадиган мутахассисларга эҳтиёж тобора ортиб бормоқда. Бунда Х.Маматов томонидан тайёрланган дарслик муҳим манба бўлиб хизмат қилади. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 августдаги “Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ–5505-сон Фармонида қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари қонун лойиҳасини Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатасига киритиш чоғида унга, қоида тариқасида, қонун ва қонуности ҳужжатларини такомиллаштириш, ташкилий-техник чораларни амалга ошириш, шунингдек, қонун лойиҳасини кенг кўламда тарқатиш ҳамда тартиб-таомилларни мураккаблаштиришни назарда тутувчи, фуқаролар ва тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига дахл этувчи қабул қилинадиган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни таъсирини ўрганишга оид қоидаларни ўз ичига олган элементларни қўллашга босқичма-босқич ўтиш вазифаси юклатилган. Шу муносабат билан, муаллиф томонидан тайёрланган Конституциявий ҳуқуқ дарслиги доирасида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, қонунчилик ташаббуси, вазирлик, давлат қўмита ва идораларининг ваколатлари юзасидан тузилган тегишли параграфлар таҳлилий-қиёсий усуллар ёрдамида атрофлича баён этилганлиги ҳуқуқшунос кадрлар учун ҳам қонун ижодкорлиги жараёнига эътибор беришга ундайди.

Муаллиф томонидан тайёрланган Конституциявий ҳуқуқ дарслиги илмий нуқтаи назардан ҳам алоҳида эътироф этишга молик:

биринчидан, муаллиф томонидан муайян атамаларга ўзининг аниқ муаллифлик таърифини ишлаб чиққанлиги ва уларни замон руҳидан келиб чиққан ҳолда асослаганлигини алоҳида қайд этиш зарур. Жумладан, “оммавий ҳуқуқ”, “конституциявий-ҳуқуқий муносабатлар” ва “сиёсий ва мафкуравий плюрализм” ва бошқа шу каби тушунчаларга берилган муаллифлик таърифлари давлат-ҳуқуқий борлиқнинг илмий инъикоси сифатида жамият ривожидидаги ролини акс эттиришга хизмат қилади.

Иккинчидан, дарсликнинг илмий нуқтаи назардан олгандаги ютуқлари сирасига унда давлат-ҳуқуқий ҳодисалар мамлакатимизда кечаётган туб ислохотлар билан боғлиқ ҳолда талқин этилганлиги, дарсликнинг юқори илмий савияда ёзилганлиги, мавзуларнинг чуқур

таҳлил этилганлиги, баён этилган фикрлар тасдиғи сифатида турли амалий мисоллар келтирилганлиги, конституциявий ҳуқуқ масалалари бўйича энг сўнгги манбаларга мурожаат этилганлиги, айрим масалалар юзасидан қўшимча материаллар берилганлиги, долзарб муаммолар ва миллий ҳуқуқшуносликнинг устувор вазифаларига бағишланганлиги каби ижобий жиҳатларини киритиш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, муаллиф томонидан тайёрланган Конституциявий ҳуқуқ дарслиги ўзининг янгича ёндашуви, замонавий педогогик технологиялар асосида ишлаб чиқилганлиги, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг ваколатларига оид энг муҳим билимларни беришга йўналтирилганлиги, давлат бошқарув ҳуқуқи доирасидаги назарий билимларни амалиётда қўллаш билан боғлиқ масалаларни очиб беришга қаратилганлиги билан Конституциявий ҳуқуқ муаммолари доирасидаги илмий тадқиқотлар ҳамда жамиятнинг барча қатлам вакиллари учун Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш ва Инсон ҳуқуқларини ўрганиш каби махсус ўқув курсларидан таълим беришда самарали адабиёт сифатида эътироф этилиши мумкин.

Юридик фанлар доктори, доцент Рустамбеков Исламбек Рустамбековичнинг “Интернет тармоғида фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солиш муаммолари” мавзусидаги монографиясига

ТАҚРИЗ

Ахборот-коммуникация технологиялари шиддат билан тараққий этиб бораётган бугунги глобаллашув шароитида мазкур соҳанинг илғор ютуқлари барча тармоқ ва жабҳаларда кенг жорий этиб келинмоқда ва мазкур ҳолат доимий ривожланишда бўлиб, мамлакатимизнинг келгуси равнақида ҳам муҳим аҳамиятли ҳисобланади. Бундай ривожланишда янги ахборот технологиялари ва улар билан узвий боғлиқликда бўлган янги муносабатлар ҳам вужудга келади.

Бундай муносабатлар таркибида инсониятнинг ахборот олишга бўлган эҳтиёжи билан боғлиқ муносабатлар, бу талабни қондириш йўлида фаолият юритаётган кўплаб ахборот тарқатиш воситалари алоҳида ўринга эга. Бундай воситалар орасида Интернет барча фойдаланувчилар учун қулайлиги, арзонлиги, ҳар қандай янгиликни оммага етказишда тезкорлиги билан етакчилик қилмоқда.

Таъкидлаш жоизки, бугунги кунда Интернет билан боғлиқ муносабатлар жуда кенгайган ва ривожланган давр, бу муносабатлар ўзининг тўлиқ ҳуқуқий тартибга солилмаганлиги ҳамда техник жиҳатлар билан узвий боғлиқ эканлигида намоён бўлиб, кўплаб низолар, назарий ва амалий муаммолар келтириб чиқармоқда. Шу ўринда Интернет тармоғида вужудга келувчи фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар, уларнинг ўзига хос хусусиятлари ҳамда тартибга солиниши ва бундаги истиқболларни ўрганиш муҳим аҳамиятли ва долзарб бўлиб ҳисобланади. Ўз навбатида бундай муносабатлар маълум даражада мураккаблиги ҳамда ҳуқуқий жиҳатдан тўлиқ тартибга солилмаганлигида ифодаланади. Бу муносабатлар доирасида кўплаб ноаниқликлар ва низо келтириб чиқарувчи ҳолатлар мавжуд бўлиб, бу шундай ҳолатларни ҳал қилишга қаратилган норматив ҳужжатларнинг ишлаб чиқилишини талаб этади.

Шу жиҳатдан Интернет тармоғи, унинг ҳуқуқий мақоми ҳамда тармоқда вужудга келувчи муносабатларни ва уларнинг ҳуқуқий тартибга солинишини ўрганиш муҳим ва муаммоли масаладир.

Ўтган йиллар мобайнида юртимизда ахборот-коммуникация технологияларининг жадал ривожланишини, шу ўринда Интернет тармоғининг ҳар бир шахс ҳаётига аралашуви содир бўлганлиги, бу эса ўз навбатида жамият аъзоларининг янги ижтимоий муносабатларга киришиши вужудга келганлигидан далолат беради.

И.Рустамбеков томонидан тайёрланган монография айнан шундай муаммоли масалага бағишланган Ўзбекистондаги биринчи комплекс илмий тадқиқот ишидир.

Монография доирасида муаллиф Интернет тармоғида вужудга келувчи фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни очиб берган, уларнинг ўзига хос хусусиятларини ёритган ва тизимлаштирган. Ишда интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиниши, домен номи ва веб-сайтларни муаллифлик ҳуқуқининг янги объекти сифатида намоён бўлиши, уларга бўлган ҳуқуқларнинг таъминланиши масалалари алоҳида аҳамият қаратган. Монографияда электрон тижорат